

Z LITERATURY

PRAWODAWSTWO LEŚNE ZA GRANICĄ. („Lesnoje zakonodatelstwo za rubieżnych stran”). Jurdičeskaja literatura, Moskwa 1973, s. 487. Cena 2 rbl. 29 kop.

W publikacji nie ograniczono się do szczegółowego przeglądu ustaw i przepisów prawnych w różnych krajach, lecz naświetlono szeroko odrębności strukturalne prawodawstwa leśnego wynikające z różnic ustrojowych i związanego z nimi podłoża ekonomicznego.

Analizie porównawczej poddano prawodawstwo leśne następujących krajów socjalistycznych: Bułgarii, Czechosłowacji, NRD, Polski, Rumunii, Węgier i ZSRR oraz krajów kapitalistycznych: RFN, Finlandii, Francji, Kanady, Szwecji i USA.

Autorzy w pełni osiągnęli przyświecający im cel, jakim było obszerne naświetlenie w przekroju historycznym istotnych cech prawodawstwa leśnego w zależności od stosunków własnościowych i związanego z tym podłoża ekonomicznego, z uwidocznieniem ewolucji w treści prawodawstwa leśnego w kierunku humanitarnego traktowania ludności w miarę osiągania wyższego stopnia rozwoju stosunków międzyludzkich.

Jasno przedstawiono zależność zachowania ciągłości produkcji leśnej, jej intensyfikacji oraz zapewnienia ochrony środowiska od tego, kto włada obszarami leśnymi, tzn. od państwa, które — mając na względzie dobro ogólne — będzie dążyło do racjonalnego gospodarowania nimi zgodnie z potrzebami społecznymi, lub od przemysłu prywatnego i indywidualnych właścicieli, mających na względzie osiągnięcie maksymalnych doraźnych zysków.

W pierwszym rozdziale traktującym o stosunkach ekonomicznych w gospodarce leśnej za granicą, opraco-

wanym przez nieżyjącego już wybitnego uczonego radzieckiego prof. P. W. Wasiliewa, są zawarte wiadomości o aktualnych tendencjach światowych rozwoju gospodarki leśnej, o podstawowych zmianach w zakresie zależności ekonomicznej i procesach wzajemnego oddziaływania między człowiekiem a lasem jako ważnym elementem środowiska, jakie zaszły w Związku Radzieckim i innych krajach w następstwie Rewolucji Październikowej. Autor stwierdza przy tym, że powiązania ekonomiczne w gospodarce leśnej, które przedtem zachodziły w ramach terenów ograniczonych tytułami prywatnej lub państwowej własności, obecnie „(...) coraz bardziej przekraczają szerokim frontem granice tak odrębnych posiadaczy, jak i państw. Problem racjonalnego wykorzystywania i reprodukcji lasów uzyskuje coraz wyraźniej charakter ogólnonarodowy w większości krajów współczesnego burżuazyjnego świata. Zagadnienie przyszłości lasów oraz podstawy naukowe jego rozstrzygnięcia zostały już uznane jako sfera międzynarodowej współpracy myśli społecznej najbardziej odmiennych kierunków”.

Prof. Wasiliew zwraca uwagę na szybko rosnące w dobie obecnej znaczenie lasu jako producenta surowca drzewnego przeznaczonego do zaspokajania rozszerzającego się zapotrzebowania przemysłu opartego na mechanicznym i chemicznym przerobieniu drewna. „Nowa technologia oraz nowe rodzaje produkcji pozwalają na bardziej ekonomiczne wykorzystywanie wyjściowego surowca drzewnego, włączanie do produkcji niższych jego gatunków (drewno wierzchołkowe, odpady) i na nadawanie wyrobom większej wytrzymałości i trwałości”.

Przykładowo autor podaje, że tona tektury lub płyt wyrabianych z mało-

wartościowego drewna, może zastąpić 4—8 lub nawet więcej m³ tarcicy i pozwala na 10- lub nawet 12-krotne zmniejszenie zużycia materiałów drzewnych w budownictwie, przemyśle meblowym, przy opakowaniach itp.

Omawiając wpływ rozwoju postępu naukowo-technicznego na sprawy leśne, prof. Wasiliew wysuwa twierdzenie, że proces rozwoju przemysłu drzewnego „(...) słusznie ocenia się jako rewolucję techniczną w wykorzystywaniu drewna, gdyż zawiera w sobie podstawę do głębokich przyszłościowych przemian w całokształcie gospodarki leśnej, łącznie z procesami produkcji jak też wykorzystywaniem drewna”. Leśnictwo, aby sprostać wzrastającemu zapotrzebowaniu na surowiec drzewny, powinno zdobyć się na szczególne wysiłki w kierunku zwiększenia produktywności lasów. Dotychczasowe bowiem próby w zakresie fizjologii gatunków, ich genetyki i selekcji, sztucznego przyspieszania wzrostu drzew, wprowadzania gatunków szybko rosnących itp. są zbyt nikłe (poza hodowlą topoli i eukaliptusów). Należy więc je znacznie rozszerzyć. „We współzawodnictwie z fizyką i chemią biologia leśna wyraźnie nie nadąża”. Dla zapewnienia pomyslnego rozwoju gospodarki leśnej należy co roku uzupełniać zasoby drzewne na pniu dojrzałą masą drewna, stanowiącą nadwyżkę przyrostu nad rozmiarami pozyskania, czyli prowadzić gospodarkę leśną pod kątem reprodukcji zasobów masy drzewnej.

Cenne są dane ilościowe obrazujące wielkość światowych obszarów leśnych, zasobów masy drzewnej, podział lasów według ich przynależności do grup krajów o odmiennych ustrojach, podział obszarów leśnych w krajach socjalistycznych według przynależności do poszczególnych właścicieli przed zmianą ustroju kapitalistycznego na ustrój socjalistyczny oraz stan lasów w tym nowym ustroju w 1969 r.

Przy rozważaniach na temat aktualnego oraz przyszłego wzrostu zapotrze-

bowania na surowiec drzewny i połączonego z tym rozszerzenia wykorzystania odpadów, autor porusza również zagadnienie wzrostu cen na drewno i pozyskiwane z niego produkty. Dla przykładu podaje, że cena materiałów tartych wzrosła w USA od 1961 r. w ciągu 10-lecia o 187%, a w Finlandii o 160%. Cena płyt i papieru zwiększyła się w tym czasie o 20—30%. Od 1910 r. cena drewna na pniu wzrosła w USA 15- do 20-krotnie. Na rynku drzewnym w Tokio m³ tarcicy z drewna kryptomerii kosztował w r. 1970 około 1000 dolarów USA, wówczas gdy nowy japoński samochód osobowy najwyższej marki kosztował 2600 dolarów.

Omówiono też rolę lasów jako środowiska naturalnego człowieka oraz zagadnienia ochrony tego środowiska, jego wpływu na stabilizację biosfery, regulację stosunków wodnych, klimatu itp., jak też znaczenia lasu dla rekreacji zdrowia.

Omawiając problem przewidywanego wzrostu zapotrzebowania na drewno w ciągu najbliższych 30 lat, autor podaje, że łączne zapotrzebowanie na drewno wszystkich krajów niesocjalistycznych wynosi obecnie 1,6 mld m³, zaś w 2000 r. ma ono dojść do 3—3,5 mld m³. Nawet przy założeniu, że wzrost zapotrzebowania na drewno w omawianym okresie wyniósłby zaledwie 50% w stosunku do stanu obecnego, to kraje te musiałyby zwiększyć kilkakrotnie rozmiary importu surowca drzewnego. W rzeczywistości jednak nie jest to osiągalne. W rezultacie państwa kapitalistyczne poszukują nowych dróg uintensywnienia gospodarki leśnej i wśród tych zarysowują się m. in. jeszcze nieskrystalizowane próby wprowadzenia gospodarki planowej. Obecnie znamienne jest fakt wchłaniania w państwach kapitalistycznych drobnych posiadłości leśnych przez koncerny i duże przedsiębiorstwa przemysłowe, z którymi drobni właściciele nie mogą konkurować. Skupianie znacznych obszarów leśnych w rękach dużych firm

i monopoli zagraża jednak trwałości zasobów drewna, gdyż: „Wielkie monopole przemysłowo-leśne, posiadające lasy, mają możliwość wywierania dużego nacisku nie tylko na działalność państwowych władz leśnych, lecz także na cały kierunek ich prac. Stąd też możliwość ingerencji państwowej, zgodnej z ogólnonarodowymi interesami, stają się mocno ograniczone nawet przy zatwierdzeniu (przez państwo) planów i programów. Wymagania bowiem koniunktury rynkowej niejednokrotnie popychają przemysłowców — właścicieli lasów do wyrębu lasu z przekroczeniem norm gospodarki leśnej. W wypadkach, kiedy formalne przekraczanie dopuszczalnych rozmiarów pozyskania napotyka na sprzeciw prawa, społeczeństwa i kręgów naukowych, właściciele lasu domagają się obniżenia wieku rębności, uzasadniając to osiągnięciami postępu naukowo-technicznego w zakresie technologii przerobu drewna lub różnego rodzaju prognoząmi w odniesieniu do zwiększenia produktywności lasów. Niejednokrotnie przy tym ogłoszone prognozy, przewidyujące przyszłościową wysoką produktywność, przyjmuje się jako aktualną podstawę do odpowiedniego zwiększenia wyrębów lasu już w dobie obecnej” (s. 65—66).

Prof. Wasiliew przytacza liczne przykłady nierespektowania w niektórych krajach kapitalistycznych obowiązujących ustaw oraz zatwierdzonych przez państwo programów gospodarki leśnej. Chociaż stwierdza on, że w ostatnich latach zarysowała się na tym polu poprawa, gdyż „(...) kultura ogólna tych krajów oraz konieczność zachowania i polepszenia stanu pozostałych jeszcze lasów zapewnia życiowość podstawowych aktów normatywnych uchwalanych przez rządy, to jednak kapitalistyczne metody prowadzenia gospodarki leśnej, włączając w to również środki prawne, nie mogą zapewnić wyjścia z kręgu ekonomicznych praw

rzządzających rozwojem danego społeczeństwa” (s. 69).

Zarówno z treści tego rozdziału, jak też całej publikacji ilustrującej specyfikę prawodawstwa leśnego w odmiennych warunkach ustrojowych wynikają zalety prowadzenia gospodarki leśnej w krajach socjalistycznych, gdzie stosunki własnościowe i związane z nimi interesy społeczne pozwalają na prowadzenie racjonalnej gospodarki, nastawionej na zapewnienie ciągłości użytkowania z zachowaniem i rozwijaniem zasobów drewna, podniesienie roli ochronnej i rekreacyjnej lasów itd.

Oto niektóre wypowiedzi prof. Wasiliewa na temat zalet planowej gospodarki leśnej:

„Planowość, przy innych jednakowych warunkach, stanowi poważny środek bardziej racjonalnego wykorzystywania zasobów przyrody z uwzględnieniem interesów nie tylko teraźniejszości, lecz również przyszłości. Po cóż wyrzekać się takich możliwości gwarantowanych przez plany? Jednocześnie my, ludzie żyjący w krajach socjalizmu, którzy po raz pierwszy w historii stworzyliśmy system planowego kierowania wytwórczością społeczną, nie możemy nie dostrzegać w dążeniu i próbach stosowania systemu planowania w krajach kapitalistycznych dodatkowego świadectwa przewagi socjalizmu nad kapitalizmem, świadectwa nadejścia czasów, kiedy metody organizacji ekonomiki socjalistycznej stają się koniecznością życiową dla całego świata (...)” (s. 61).

„Planowanie jako system naukowy świadomej, celowo ukierunkowanej wytwórczości w interesie ogólnym jest możliwe tam, gdzie istnieje ogólnonarodowa własność państwowa w odniesieniu do środków produkcji, gdzie samo państwo realizuje funkcję planowego kierowania rozwojem gospodarczego i kulturalnego życia kraju w interesie całego narodu, tj. przy socjalizmie” (s. 62).

Prof. G. N. Polanskaja opra-

cowala dwa duze rozdzialy o prawodawstwie leśnym w europejskich krajach socjalistycznych (rozd. 2) i gospodarczo rozwiniętych krajach kapitalistycznych (rozd. 3), oraz szczegolowe przegladu prawodawstwa leśnego w Finlandii, Francji, RFN i NRD.

W ogólnej charakterystyce prawodawstwa leśnego europejskich krajow socjalistycznych prof. Polanskaja stwierdza, ze podstawowa jego tresc jest wspolna dla wszystkich tych krajow, gdyz opiera sie na analogicznych spoleczno-ekonomicznych i politycznych warunkach państw Europy krocacych do socjalizmu. Pomimo ogólnej prawidlowosci rozwojowej prawa leśne w kazdym z tych krajow zawieraja pewne odrębne postanowienia uzaleznione od konkretnych warunkow historycznych oraz specyfiki narodowej.

Podstawowa prawidlowoscia przy budowie struktury ekonomicznej spolecznstwa socjalistycznego jest uspolectnienie srodkow produkcji i przekształcenie ich z narzedzia wyzysku mas pracujacych w srodek zaspokajania roznorodnych potrzeb ludnosci. Zgodnie z tym ogólne zalozenia spoleczno-ekonomiczne w zakresie ustanowienia i rozwoju socjalistycznej gospodarki leśnej opieraly sie na:

a) upaństwowieniu duzych wlasnosci leśnych w jednych krajach oraz zupelnej likwidacji prywatnych wlasnosci leśnych w innych;

b) przejściu z prywatnej gospodarki leśnej na państwową z uznaniem jej za podstawową, a w niektórych krajach za jedyną forme gospodarowania, realizowanego zgodnie z zasadami planowania naukowego pod kierownictwem partii marksistowsko-leninowskich, dla zapewnienia budownictwa socjalistycznego i podnoszenia poziomu zycia mas pracujacych;

c) wdrozeniu socjalistycznych zasad do wiejskiej gospodarki leśnej na drodze jej uspołdzielczenia;

d) spowodowaniu wpływu państwa na wlascieli lasow spoldzielczych

i prywatnych w kierunku włączenia wszystkich wlascieli w realizacje państwowych planow gospodarki leśnej, w tym w szeregu krajow również do realizacji dostaw drewna i innych produktow leśnych;

e) otwarciu dostępu do lasu dla ogolu ludnosci.

Te zalozenia stworzily podstawy do realizacji we wszystkich europejskich krajach socjalistycznych programow podnoszenia produktywnosci lasow w celu zaspokajania potrzeb gospodarki narodowej i indywidualnych ludnosci w zakresie zaopatrzenia w surowiec drzewny i produkty jego przerobu, organizowania racjonalnego wykorzystywania wszystkich bogactw leśnych, zapewnienia ciąglosci użytkowania drewna przy zwiększajacym sie zapotrzebowaniu na ten surowiec itp.

W warunkach gospodarki socjalistycznej wzroslo ponadto powaznie znaczenie lasow dla ochrony wód, gruntow rolnych i zachowania nieskazonego srodowiska naturalnego czlowieka, dla celow rekreacyjnych i turystycznych.

Przy omawianiu historii przemian w prawodawstwie leśnym krajow socjalistycznych, zaszlych po dokonaniu w nich reformy rolnej w latach 1944—1948, autorka zamiescila w odniesieniu do Polski nastepujaca informacja:

„W PRL dotychczas jeszcze nie zostala przeprowadzona pełna kodyfikacja prawodawstwa leśnego, jednakze czesciowo praca ta zostala juz wykonana z dostosowaniem sie do prawnego ustroju lasow państwowych. Ustawą o państwowej gospodarce leśnej z 20 grudnia 1949 r. zostaly uniewaznione odpowiednie ustawy przedwojenne, natomiast akty normatywne wydane po wojnie przed ustawą z 20 grudnia 1949 r. uznano za nadal obowiazujace, jezeli nie kolidowaly one z w.w. ustawą” (s. 289).

Ze szczegolowych opisow tworzenia sie prawodawstwa w europejskich krajach socjalistycznych mozna przekonac sie, ze ksztaltowalo sie ono nie bez

oporów ze strony przeciwników ustroju socjalistycznego, a kodyfikacja ustawodawstwa w tym zakresie nie została jeszcze w pełni zrealizowana. Stąd też ważne jest szczegółowe przestudiowanie omawianej publikacji, aby wyrobić pogląd na sprawę koniecznych dalszych kroków ekonomiczno-prawnych, które należy jeszcze podjąć w celu opracowania jednolitych zasad postępowania odpowiadających wspólnym celom państw socjalistycznych.

Przy omówieniu zagadnienia komunalnej formy własności lasów, występującej w państwach socjalistycznych, autorka wykazuje jej odmienności od komunalnego władania lasami w państwach kapitalistycznych. W ostatnim wypadku jest to rodzaj własności odrębnej od państwowej i stąd też w lasach komunalnych formy korzystania z nich są odmienne, a nawet mogą być sprzeczne z ogólnonarodowymi interesami gospodarki leśnej. W państwach socjalistycznych większość lasów należy bezpośrednio do państwa. Pojęcie lasów komunalnych występuje nie we wszystkich państwach socjalistycznych. Jako przykład tego podaje się Czechosłowację i Polskę. „W ostatnim dziesięcioleciu nie spotyka się więcej w Czechosłowacji pojęcia własności komunalnej” (s. 88).

Jeśli chodzi o założenia ogólne, to w krajach socjalistycznych można obecnie mówić o państwowej własności lasów (włącznie z lasami komun i miast¹), lasach pojedynczych obywateli oraz ich wspólnot (gromadzkich, gruntowych, gminnych itp. — przypisek tłumacza), jak też zjednoczeń, a w niektórych krajach — spółdzielczych” (s. 89). Stwierdzając fakt uznania przez europejskie kraje socjalistyczne prywatnej (osobistej, indywidualnej) własności leśnej, która służy za podstawę prowadzenia prywatnej gospodarki, należy jednak uwzględnić nie tylko nieznaczny jej ciężar gatunkowy oraz nie tylko

to, że stopniowo jest ona obejmowana socjalistyczną gospodarką leśną, lecz również i to, że ramy dysponowania przez obywateli własnością leśną, nawet jeżeli nie jest ona włączona do spółdzielni, są zasadniczo ograniczone przez państwo” (s. 89). Stąd też prowadzenie gospodarki leśnej w lasach prywatnych jest podporządkowane ogólnym przepisom państwowym i nadzorowane przez państwowe organa władzy, a wyrąb lub zmiana rodzaju użytkowania gleby wymaga uzyskania odpowiednich zezwoleń.

Omawiając zagadnienie: upaństwowienia produkcji gospodarki leśnej a prawa własności, prof. Polanskaja podkreśla na wstępie głęboką sprzeczność jaka zachodzi obecnie pomiędzy osiągniętym uspołecznieniem produkcji leśnej a prywatnym posiadaniem lasów, które jest wytworem formacji społeczno-ekonomicznych poprzedzających jeszcze kapitalizm. Wiąże się to ze wzrostem znaczenia surowca drzewnego używanego do niedawna przeważnie na opał, a obecnie stanowiącego cenny surowiec przy fizyko-chemicznym przerobie w przemyśle drzewnym, celulozowo-papierniczym i chemicznym, itp. Znaczenie drewna będzie w przyszłości nadal wzrastać. Ilustrują to m. in. następujące wskaźniki: w latach 1924—1927 pozyskiwano rocznie 468 mln m³ drewna w skali światowej, w 1945 r. — 581 mln m³, a w 1960 r. — 1022 mln m³. „Jednakże po to, aby mieć możliwość pozyskiwania drewna — mówi prof. Polanskaja — w tych rozmiarach jakie są obecnie niezbędne oraz będą potrzebne w przyszłości, nie wystarcza tylko wycinać drzewa, lecz trzeba również regenerować stan posiadania lasów na zasadach rozszerzonej produktywności lasów”.

W naszych czasach słuszności tych stwierdzeń nie trzeba już specjalnie udowadniać, zwłaszcza w krajach socjalistycznych, gdyż zalety prowadzenia

¹ „Komunami” nazywa autorka osiedla i wspólnoty rolne.

gospodarki leśnej z szerokim uwzględnieniem interesów społecznych są już wypróbowane w praktyce. Jednak na przełomie stuleci były to „światoburcze”, pionierskie tezy. Dlatego też warto poznać historię rozwoju myśli ekonomicznej w dziedzinie leśnictwa, o czym niemało w omawianej publikacji.

Rozdział 4 zawiera przegląd prawodawstwa leśnego poszczególnych krajów socjalistycznych, a rozdział 5 — krajów kapitalistycznych gospodarczo rozwiniętych.

Nie jest możliwe obszerne naświetlenie bogatej treści całej publikacji w

krótkiej recenzji. Z konieczności więc ograniczono się do wrywkowego omówienia jej ważniejszych fragmentów. Z uwagi jednak na źródłowe i wyczerpujące opisy historii i obecnego stanu prawodawstwa leśnego w szeregu państw, ilustrowane licznymi przykładami i komentarzami, można tę unikalną i b. cenną publikację polecić do przestudiowania wszystkim tym, których interesują naświetlone w niej wszechstronnie prawne i ekonomiczne problemy gospodarki leśnej.

Jerzy Czarnecki